

Hero Hokwerda

Griekse gevoelens

Hero Hokwerda (1949) studeerde Klassieke Talen en Middel- en Nieuwgriekse taal- en letterkunde in Groningen en Thessaloníki. Vanaf 1979 was hij, half-om-half, wetenschappelijk medewerker / universitair docent aan de Rijksuniversiteit Groningen (tot 2002) en daarna aan de Universiteit van Amsterdam (tot 2014), resp. vertaler van Nieuwgriekse literatuur. Hij promoveerde op het proefschrift Tussen verleden en toekomst. Nieuwgriekse traditie en ideologie in het werk van Dimítris Chatzís (1913-1981). Hij vertaalde poëzie, o.a. van Karyotakis, Montis, Elytis, Vayenás, Kavvádiás, Dimoulá, en tal van romans en verhalenbundels, onder meer van belangrijke negentiende- en twintigste-eeuwse schrijvers als Vizyínós, Papadiamandis, Karagatsis, Kavvádiás, Chatzís, Tachtsís, Montis, Mátesis, Galanaki, Kiourtsakis, Kazantzákis; verder heeft hij enkele bloemlezingen samengesteld en vertaald, o.a. Gioconda. De Joden van Thessaloníki in de Griekse literatuur; ook is hij redacteur van de reeksen Obolos (Griekse poëzie) en Grieks Proza van uitg. Ta Grammata (zie www.tagrammata.nl). (Zie verder: <http://www.uva.nl/over-de-uva/organisatie/medewerkers/content/h/o/h.hokwerda/h.hokwerda.html>.) 'Griekse gevoelens' verscheen oorspronkelijk in De Gids, juli 1993.

Griekse gevoelens

‘Wat is vertalen? In de huid van de ander kruipen. Dus die ander worden? Ja. Dus zelf niemand zijn? Juist wél. Hè? Anders kun je niet meer terug — zo schreef ik enkele jaren geleden in een kleine reeks van korte, balsturige ‘monodialogen’.

Ook wanneer ik, tot mijn studenten, over vertalen als werkzaamheid in het algemeen spreek, beklemtoon ik dikwijls dat je om te vertalen je niet alleen het Nieuwgrieks als taal zo goed mogelijk eigen moet maken; vooral ook moet je het Nieuwgriekse léven, tot in alle uithoeken leren kennen en ondergaan, om de gevoelsmatige waarde van wat de door jou te vertalen Griek in zijn werk tot uitdrukking wil brengen zo veel mogelijk op eigen kracht, op grond van eigen ervaring en beleving, na te kunnen voelen.

Maar wat betekent dat nu in de praktijk en hoe ver moet dat gaan? Enige tijd geleden heb ik *De vreselijke rechterstoel* vertaald, het laatste werk van Kostas Tachtsis, waarin hij uitvoerig verslag doet van de ontwikkeling van zijn (homo)seksualiteit, die was uitgemond in een min of meer beroepsmatig optreden als travestiet-hoer. Intussen heb ik ook de vertaling afgerond van Nikos Kavvadlas’ *Hondewacht*, een ‘zeemansroman’ waarin de hoeren all over the world een niet onbelangrijke rol spelen; andere dan betaalde liefde wordt door de hoofdpersoon — en werd door de daarachter schuilgaande schrijver — afgewezen.

Alle uiteenlopende situaties zoals in genoemde boeken voorkomend zelf beleefd te hebben, is een onmogelijke eis aan een vertaler — en dan spreek ik hier nog niet eens over het feit dat ik als niet-zeeman de scheepvaartterminologie nu eenmaal niet van binnenuit ken... Je zult het, afgezien van allerlei informanten, voor een groot gedeelte moeten redden met je eigen inlevingsvermogen. Om je in anderen in te leven is het nodig dat je al vertalend uit je eigen leven treedt, een tijdlang die ander wordt, in gedachten. Daarbij gaat het dan niet zo zeer om de gebeurtenissen op zichzelf die in het boek voorkomen, maar veeleer om de manier van denken, voelen, reageren die eruit spreekt; al vertalend moet je een tijdlang gaan denken, voelen en reageren zoals de schrijver van je boek. Wanneer een Nederlander iets van een Duits, Frans, Engels schrijver vertaalt, ligt dat misschien anders, maar in het Griekse geval komt er in elk geval nog bij dat de Griekse wijze van denken, voelen, reageren doorgaans heel verschillend is van de onze.

Maar cijfer je bij het vertalen jezelf dan helemaal weg? Dat zal uiteindelijk wel niemand kunnen, en zo vraag ik me weleens af wat ik dan van mijzelf heb ‘meegenomen’ bij het vertalen van Tachtsis en Kawadias. Wat mij in hun werk aantrekt kon weleens iets te maken hebben met de geheel eigen mengeling van verdorvenheid en zuiverheid die daarin voorkomt. Beiden zoeken, op verschillende manieren, de rottens óp en wentelen zich erin, maar weten voor zichzelf een vorm van zuiverheid te bewaren waarvan alle slijk waar zij doorheen gaan afdruipt. Zonder schuldgevoel gaat dat allemaal niet, maar op een andere, in elk geval minder moralistische manier dan we hier in ons calvinistisch Nederland gewend zijn. En de aantrekkingskracht die die heel andere verhouding tot goed en kwaad op mij

uitoefent, heeft die misschien weer te maken met mijn eigen goed-calvinistische achtergrond, waarvan ik mij mede door mijn Griekse ervaringen enigszins heb losgemaakt, maar die zich in die belangstelling voor de mens te midden van goed en kwaad toch ook weer niet verloochent?

Overigens bedenk ik dat mijn liefde voor taal, zoals tot uitdrukking komend in mijn vertaalwerkzaamheden, ook al niet losstaat van datzelfde calvinistische verleden: onder de preek (o.a. van mijn vader) zat ik dikwijls vol bewondering achter in het psalm- en gezangboek de lijst van dichters door te nemen, met prachtige namen als Van Woensel Kooy, en bij de bijbellezing aan het eind van de huiselijke maaltijd las elk gezinslid in een eigen, door mij uit te delen bijbel mee, dikwijls in de statenvertaling of in een taal waarin hij of zij op dat ogenblik zwak stond op school (tot en met Grieks en Latijn toe). Maar hoe ver is mijn (vertaal)lectuur intussen verwijderd geraakt van deze mogelijke bron van mijn liefde voor de taal!

Zonder jezelf mee te nemen gaat het vertalen dus niet, en toch moet je jezelf, al is het maar tijdelijk, zien uit te schakelen wanneer je bezig bent. In dat opzicht heeft vertalen iets hoerigs: bij elke volgende te vertalen schrijver stel je je beschikbaar aan een nieuwe gevoels- en gedachtenwereld, en na afloop probeer je jezelf te hervinden - maar wel een ervaring rijker.

En dan te bedenken dat de eerstvolgende vertaling die op mij ligt te wachten een kort verhaal is over een call-boy (voor vrouwen) deze keer niet door mijzelf uitgekozen, maar van hogerhand op mijn bureau neergedwarreld...